

Методика організації самостійної роботи студентів-медиків у вищих навчальних закладах

М. Ю. Шумило

Кафедра педагогіки та інноваційної освіти Національного університету «Львівська політехніка»,
Кафедра латинської та іноземних мов Львівського національного медичного університету імені Данила Галицького
Corresponding author. E-mail: mirra.leopolis@gmail.com

Paper received 06.11.20; Accepted for publication 21.11.20.

<https://doi.org/10.31174/SEND-PP2020-239VIII95-12>

Анотація. Самостійна робота студентів є одним із компонентів навчального процесу. Значна увага приділяється пошуку новітніх освітніх технологій, упровадженню інноваційних методів навчання, спрямованих на формування навичок самостійної роботи у студентів-медиків, вміння шукати, вибирати та аналізувати інформацію, правильно розподіляти час на виконання конкретних видів завдань, розвитку самостійного прийняття рішень. Організація самостійної роботи студента – це система заходів з управління, навчання, контролю, стимулювання, які необхідні для забезпечення систематичності та ефективності самостійної роботи студентів. Виховання у студентів навичок самостійної роботи з навчальним матеріалом, науковою і навчально-методичною літературою належить до завдань вищої школи.

Ключові слова: самостійна робота, інформаційно-комунікаційні технології, форми контролю, методи і форми навчання, мотивація.

Вступ. Умови та стан сучасного суспільства, що стрімко розвивається, вимагає від студентів-медиків вміння творчо та критично мислити, приймати власні рішення у нестандартних ситуаціях, здатності вирішувати проблеми у професійній діяльності. Отже, організація самостійної роботи студентів у процесі навчання є серед актуальних питань сьогодення. Крім того, час, відведений на самостійну роботу, значно збільшився. Значна увага приділяється пошуку новітніх освітніх технологій, упровадженню інноваційних методів навчання, спрямованих на формування навичок самостійної роботи у студентів-медиків, вміння шукати, вибирати та аналізувати інформацію, правильно розподіляти час на виконання конкретних видів завдань, розвитку самостійного прийняття рішень. Одним із аспектів реформування освіти є система неперервної освіти. Отож, вміння самостійно працювати є запорукою самоосвіти упродовж життя, що забезпечує неперервну освіту для кожної особистості.

Відповідно до нормативних документів, більше половини навчальних годин кожної дисципліни у медичних вишах відведено на самостійне опрацювання, що включає як підготовку до практичних занять, так і засвоєння тем, винесених лише на позааудиторну роботу. Викладачі приділяють значну увагу організації та контролю самостійної роботи, розробці навчальних матеріалів та методичних вказівок. Проте, багато педагогів підходять до цієї проблеми формально, завантажуючи студентів завданнями для самостійного вирішення. Дана ситуація склалася під дією наступних обставин: по-перше, використання викладачами на заняттях переважно інформаційних методів; по-друге, недостатнє забезпечення сучасною навчальною й методичною літературою; по-третє, відсутність у абітурієнтів умінь та навичок самостійної роботи, нездатність організувати свою навчальну роботу; по-четверте, брак індивідуального підходу до студента і недостатність розробки методики організації самостійної роботи.

Головною метою самостійної роботи є передача відповідальності за процес та результат навчання від викладачів до студентів, а також розуміння студента-

ми важливості самостійного навчання та мотивації. Важливою складовою в підготовці самостійної роботи є визначення її етапів та їх дотримання студентами. Основними етапами самостійної роботи можна вважати планування, контроль темпу і ефективності виконання завдань та оцінювання, що викликає задоволення власною працею та результатами навчання – знання, самоконтроль. До переваг самостійної роботи студентів можна віднести і покращення академічної успішності, зростання впевненості студентів у власних здібностях, мотивації, зміцнення соціальних навичок тощо.

Важливою складовою успішної самостійної роботи є встановлення позитивного взаємозв'язку між викладачем та студентами, що, в основному, базується на взаємній відповідальності та довірі. Важлива роль викладача полягає в підтримці студента; уможливленні самоконтролю, від якого залежить успішний результат студента та досягнення встановлених цілей; допомозі визначити власний стиль студента і темп його навчання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання організації самостійної роботи студентів була висвітлена у працях багатьох науковців: С. Архангельського, А. Алексюка, Ю. Бабанського, П. Підкасистого, В. Безпалька, А. Петровського, К. Платонова, О. Леонтьєва, С. Рубінштейна, О. Біляєва, М. Пентилюк, Л. Паламар, К. Плиско.

„Український педагогічний словник” за редакцією С. Гончаренка визначає самостійну роботу як «різні види індивідуальної і колективної навчальної діяльності школярів, яка здійснюється ними на навчальних заняттях або вдома за завданнями вчителя, під його керівництвом, однак без його безпосередньої участі» [2, с.376].

Мета дослідження – розглянути проблеми та вимоги щодо організації самостійної роботи студентів-медиків, визначити найефективніші методи її організації враховуючи вимоги сучасного суспільства, виокремити види самостійної роботи та методи її контролю.

Матеріали і методи. Використано дані літератур-

них джерел, робочих програм для студентів-медиків, порівняння й узагальнення матеріалу, аналіз даних, опис фактичної інформації.

Результати та їх обговорення. Самостійна робота студентів вважається невід'ємною складовою навчального процесу, тому є системою дидактичних та організаційних заходів, спрямованих на підготовку спеціалістів певних освітньо-кваліфікаційних рівнів за відповідними напрямками і спеціальностями. Демченко О. зазначає, що самостійна робота студентів проводиться за такими формами [4, с. 69]: індивідуальні (реферативні повідомлення, курсове, дипломне проектування, самостійна науково-дослідницька робота, індивідуальні консультації, олімпіади тощо); групові (проектне та проблемне навчання, ігрове проектування, навчання у співпраці, групові консультації, заняття в гуртках, факультативні заняття); масові (проектне навчання, програмоване навчання).

Уважаємо, що організація самостійної роботи студентів-медиків повинна базуватися на таких поняттях: розвиток мотивації у студентів; належне планування індивідуальної роботи, вміння раціонально розподіляти час на її виконання; систематизація, послідовність та неперервність роботи; застосування певних методик, прийомів та способів роботи; консультування, контроль та керівництво викладачем. У сучасній педагогічній практиці серед найефективніших методів самостійної роботи студентів, що сприяють індивідуалізації та інтенсифікації навчального процесу, слід виділити [6, с. 132] проблемно-пошукові методи; метод проектного навчання; методи колективної розумової діяльності; метод застосування новітніх інформаційно-комунікаційних технологій у навчанні. Використання проблемно-пошукових методів активізує пізнавальну діяльність студента, розвиває логічне мислення та творчу уяву студентів, сприяє виробленню мотивації, участі у наукових дослідженнях та раціональному застосуванню набутих навичок у подальшій професійній діяльності. Застосування методу проектного навчання передбачає визначення дидактичних завдань, котрі складатимуть основу проектів для вирішення студентами.

Самостійна робота передбачає застосування інформаційно-комунікаційних технологій, а саме електронних навчальних підручників, мультимедійних курсів, онлайн бібліотек, використання інформаційних джерел Інтернету. Інформаційно-комунікаційні технології включають апаратні засоби (комп'ютери, сервери тощо) та програмне забезпечення (операційні системи, мережеві протоколи, пошукові системи тощо). Інформаційно-комунікаційні технології – це різні способи й методи обміну знаннями, фактами, правилами, тому будь-яка педагогічна технологія – це інформаційна технологія, оскільки основу технологічного процесу навчання складає отримання та перетворення інформації [1, с.143-144].

Самостійна робота студента можлива при наявності стійкої мотивації. Основним мотивуючим фактором вважається впевненість студента у корисності та доцільності цієї роботи у подальшій професійній діяльності. Дичківська І.М. розглядає чинники, котрі сприяють активації самостійної роботи [7, с. 48-50]: корисність виконуваної роботи; участь студентів у творчій

діяльності; інтенсивна підготовка; Участь в олімпіадах з навчальних дисциплін, конкурсах, науково-дослідних або прикладних роботах; використання мотивуючих факторів контролю знань (накопичувальні оцінки, рейтинг, тести, нестандартні екзаменаційні процедури); заохочення студентів за успіхи у навчанні та творчій діяльності (стипендії, преміювання, заохочувальні бали) та санкції за погане навчання; індивідуалізація завдань; особистість викладача тощо. Важливим є психологічний настрій студента, розуміння ним важливості виконуваної роботи, чи будуть використані результати роботи у навчальному посібнику, лекційному матеріалі, конференції, наукових публікаціях, методичній роботі кафедри, науково-дослідній роботі. Застосування мотивуючих факторів при контролі виконання самостійної роботи (наприклад, рейтингова оцінка, додаткові бали) може сприяти самовдосконаленню студента, прагненню до лідерства. Особистість викладача також є мотиваційним чинником для роботи студентів, оскільки викладач як особистість та професіонал допомагає студенту розкрити його творчий потенціал, також бути прикладом для студента.

Організація самостійної роботи студентів вважається системою заходів з навчання, контролю, стимулювання, які є важливими для забезпечення ефективності та неперервності самостійної роботи. Під час підготовки самостійної роботи студента та її належного забезпечення викладач укладає робочі програми, інші навчально-методичні матеріали; враховує у яких формах буде здійснюватися контроль самостійної роботи. Для організації контролю рекомендується ознайомити студентів із змістом робочої програми (силабусу); видами контролю, самостійної діяльності студентів; переліком завдань та методичних матеріалів. Силабуси дисципліни містять визначення питань, що виносяться на самостійну роботу студентів, з переліком рекомендованої навчальної та додаткової літератури для підготовки до практичних занять, лабораторних робіт; окремий розділ «Самостійна робота студентів», де має бути визначено мету, перелік тем та завдань, види індивідуальної роботи, вимоги до обсягу та виконання роботи із зазначенням кількості годин на СРС; критерії оцінювання знань, умінь та навичок студентів.

Першокурсникам слід ознайомитися із умовами діяльності та навчання у вищому навчальному медичному закладі, адаптуватися до самостійного засвоєння знань. Отже, допомога науково-педагогічних працівників є надзвичайно важливою, оскільки допоможе студенту справитися із невпевненістю, труднощами, дискомфортом. Окрім виконання самостійної роботи, студенти повинні оволодіти методами збору, аналізу, синтезу та узагальнення фактів. Для професійної освіти та подальшої діяльності важливим є навчити студентів опанувати професійну термінологію, аналізувати інформацію, вміти обґрунтувати власну думку та дискутувати. Отож, робота з інформаційними джерелами (енциклопедіями, словниками, базами даних) є вкрай важливою, оскільки дає можливість порівнювати матеріал, узагальнювати, аналізувати та робити висновки.

У процесі самостійної роботи важливо вміти роби-

ти записи прочитаного. Під час опрацювання книг застосовують такі види записів: складання плану; записи тез, висновки; ведення конспекту; написання анотацій, реферату; рецензування; систематизація оглядів; складання таблиць, схем; занотовування власних думок та поглядів; записи певних слів із зазначенням їх значення.

Самостійну роботу студентів можна класифікувати за різними критеріями. Розглянемо, для прикладу, самостійну роботу з огляду на місце і час проведення, характер керівництва нею з боку викладача і спосіб здійснення контролю за її результатами. Таким чином, науковець Фіцула М.М. виокремлює [10]: самостійну роботу студентів під час аудиторних занять (лабораторні та практичні роботи, виконання контрольних завдань тощо); позааудиторну самостійну роботу (самостійні заняття студентів, виконання домашніх завдань, робота над розрахунково-графічними завданнями); самостійну роботу студентів під контролем викладача (індивідуальні заняття з викладачем, виконання індивідуальних навчально-дослідних завдань).

Науковець О. Гурська [3, с. 104.] виокремлює такі її основні види: 1) робота на лекціях, семінарських, практичних, індивідуальних заняттях, консультаціях (складання плану, конспектування прочитаного чи почутого, заповнення таблиць та схем, робота з нормативними документами та історичними джерелами, відповіді на проблемні питання, розв'язування логічних чи нестандартних задач, участь в ділових чи ролевих іграх, перегляд та обговорення відеозаписів тощо); 2) відпрацювання пропущених тем лекцій, семінарів, виконання різноманітних завдань; 3) підготовка виступів, доповідей, рефератів, курсових, дипломних робіт та виконання творчих завдань (есе, віршів, невеликих творів-роздумів); 4) підготовка до контрольних робіт, іспитів, конференцій, презентацій; 5) робота з основною та додатковою літературою.

Погоджуємося з думкою дослідника Т. Туркота [9, с.123], що самостійну роботу студентів можна класифікувати за різними критеріями:

1) з урахуванням місця і часу проведення, характеру керівництва і способу здійснення контролю за її якістю з боку викладача можна виокремити: самостійну роботу студентів на аудиторних заняттях; позааудиторну самостійну роботу; самостійну роботу під контролем викладача – індивідуальні заняття з викладачем; 2) за рівнем обов'язковості виокремлюють: обов'язкову, окреслену навчальними планами і робочими програмами (виконання домашніх завдань, підготовка до лекцій, практичних робіт та різновиди завдань, які виконуються під час ознайомлювальної, навчальної, виробничої, переддипломної практики; підготовка і захист дипломних та курсових робіт); бажану (участь у наукових гуртках, конференціях, підготовка наукових тез, статей, доповідей, рецензування робіт інших студентів тощо); добровільну (участь у різноманітних конкурсах, олімпіадах, вікторинах, виготовлення наочності, підготовка технічних засобів навчання); 3) з огляду на рівень прояву творчості студентів виокремлюють: репродуктивну самостійну роботу, що здійснюється за певним зразком (розв'язування типових задач, заповнення схем, таб-

лиць, виконання тренувальних завдань, що вимагають осмислення, запам'ятовування і простого відтворення попередньо отриманих знань); реконструктивну самостійну роботу, яка передбачає слухання і доповнення лекцій викладача, складання планів, конспектів, тез тощо; в) евристичну самостійну роботу спрямовану на вирішення проблемних завдань, отримання нової інформації, її структурування і використання в нових ситуаціях (складання опорних конспектів, схем-конспектів, анотацій, побудову технологічних карт, розв'язуванням творчих завдань); дослідницьку самостійну роботу, яка орієнтована на проведення наукових досліджень (експериментування, проектування приладів, макетів, теоретичні дослідження тощо).

Контроль самостійної роботи студентів являється невід'ємною складовою самостійної роботи студента та здійснюється під час занять (семінарських, практичних, лабораторних), а також під час екзаменів, заліків. Контроль самостійної роботи студента передбачає: визначення ступеня засвоєння матеріалу; проведення індивідуальних консультацій; визначення якості виконання самостійної роботи; рівня роботи студентів, вирішення проблемних питань; оцінку знань, набутих у результаті самостійної навчальної діяльності. Головним завданням контролю є забезпечення допомоги студентам у формі консультацій та оцінювання їх самостійної роботи.

Результативність роботи студентів багато в чому визначається наявністю активних методів її контролю. Існують такі види контролю: вхідний контроль знань і умінь на початку вивчення чергової дисципліни; поточний контроль, тобто регулярне відстеження рівня засвоєння матеріалу на лекціях, практичних та лабораторних заняттях; проміжний контроль по закінченні вивчення розділу або модуля курсу; самоконтроль, що здійснюється студентом у процесі вивчення дисципліни при підготовці до контрольних заходів; підсумковий контроль з дисципліни у вигляді заліку чи іспиту; контроль залишкових знань і умінь через певний час після завершення вивчення дисципліни [13].

У останні роки поряд з традиційними формами контролю – колоквиумами, заліками, іспитами – широко впроваджуються нові методи. Це, зокрема, організація самостійної роботи студентів на основі сучасних освітніх технологій. В якості такої технології в сучасній практиці вищої професійної освіти часто розглядається рейтингова система навчання, що дозволяє студенту і викладачу виступати суб'єктами освітньої діяльності, тобто бути партнерами [5, с. 52]. Організація навчального процесу із залученням нових освітніх технологій передбачає самостійну роботу студентів з пошуку додаткових матеріалів при виконанні творчих завдань, написанні рефератів, участі в конференціях, підготовці доповідей тощо. Важливу роль відіграє можливість доступу студентів до різних інформаційних ресурсів. Перехід до сучасних освітніх технологій, комп'ютеризація навчального процесу в умовах багаторівневої структури освіти є складовою самостійної роботи, коли студент набуває навичок самостійно обирати джерела інформації, опановує мистецтво об'єктивної оцінки власного потенціалу, своїх особистісних і професійних якостей.

Застосування сучасних інформаційних технологій у

процесі організації самостійної роботи має ряд переваг: навчальний матеріал подано на сучасному рівні; можливість вибору студентом індивідуального режиму роботи; варіативність завдань з особистісно-орієнтованим підходом щодо можливостей та здібностей студентів; підвищення професійної мотивації студентів; можливість об'єктивного електронного контролю за станом засвоєння студентом необхідного навчального матеріалу.

Рейтингова система навчання передбачає можливість об'єктивно та широко оцінити в балах індивідуальні здібності студентів, їх зусилля, затрачені на виконання певного виду самостійної роботи. Існує великий вибір диференційованих індивідуальних завдань, кожне з яких має свої бали. Крім того, в систему рейтингової оцінки включаються додаткові заохочувальні бали за оригінальність, новизну підходів до виконання завдань самостійної роботи або розв'язку наукових проблем. У студента є можливість підвищити навчальний рейтинг шляхом участі в позааудиторній роботі (олімпіадах, конференціях, індивідуальних творчих завданнях, науковому гуртку тощо) [8].

Висновок. Основними завданнями вищих навчальних закладів є формування у студентів навичок самостійної роботи з науковою та навчально-методичною

літературою. Таким чином, студенти вдосконалюватимуть організованість, системність, діловитість, зосередженість, навички, котрі будуть важливими у майбутній професійній діяльності. Важливе значення має вміння студентів раціонально планувати час на виконання самостійної роботи.

Вищий навчальний заклад повинен створити студенту умови для успішної самостійної навчальної діяльності, забезпечити необхідними методичними засобами (навчальною літературою, обладнанням для проведення лабораторних робіт, технікою тощо). Дидактичною метою підготовки студентів у вищому навчальному закладі є навчити їх оволодіння навичками та вміннями організації майбутньої професійної діяльності.

Роль науково-педагогічних працівників в організації самостійної діяльності студентів полягає у допомозі студенту набути навичок самостійної роботи, конспектування, роботи з навчальною літературою, використання навчального матеріалу, підготовки доповідей для наукових конференцій чи практичних занять, тощо. Також важливим аспектом є контроль за самостійним опрацюванням навчального матеріалу студентами та забезпечення консультацій, зворотного зв'язку.

ЛІТЕРАТУРА

1. Андрущенко В.П., Бех І.Д., Волощук І.С. Педагогіка вищої школи / за ред. В.Г.Кременя. К.: Педагогічна думка, 2009. 256с.
2. Гончаренко С.І. Український педагогічний словник. К.: Либідь, 1997. 376 с.
3. Гурська О. Місце та роль самостійної роботи студентів у навчальному процесі. Витоки педагогічної майстерності. 2014. Випуск 13. С. 103-107.
4. Демченко О. Дидактична система організації самостійної роботи студентів. Рідна школа. 2006. № 5. С. 68–70.
5. Джуринський А.Н. Развитие образования в современном мире. М.: Владос, 1999. С. 201.
6. Дичківська І. М. Інноваційні педагогічні технології. К.: Академвидав, 2004. 351 с.
7. Кремень В. Г. Філософія освіти XXI століття. Освіта України. 2002. № 102 – 103. С. 45-53.
8. Литвин В. М. Українська культура й освіта в контексті суспільних трансформацій. Урядовий кур'єр. 2002. № 175. С. 87-94.
9. Туркот Т. І. Педагогіка вищої школи: навч. посібник. К.: Кондор, 2011. 628 с.
10. Фіцула М.М. Педагогіка вищої школи: навч. посіб. К.: Академвидав, 2006. 352 с.

REFERENCES

1. Andrushchenko V.P., Bekh S.D., Voloshchuk S.S. Pedagogy of the higher education / edited by V.H. Kremen. K.: Pedagogichna dumka, 2009. 256 p.
2. Honcharenko S.I. Ukrainian pedagogical dictionary. K.: Lybid, 1997. 376 p.
3. Hurska O. Place and role of students' individual work in educational process. Vytoky pedagogichnoi maisternosti. 2014. Issue 13. P. 103-107.
4. Demchenko O. Didactic system of organization of students' individual work. *Ridna shkola*. 2006. № 5. P. 68–70.
5. Dzhurinskii A.N. Development of education in modern world. M.: Vlados, 1999. P. 201.
6. Dychkivska I.M. Innovative pedagogical technologies. K.: Academydav, 2004. 351 p.
7. Kremen V.H. Philosophy of education in XXI century. Education of Ukraine. 2002. № 102 – 103. P. 45-53.
8. Lytvyn V.M. Ukrainian culture and education in the context of community transformations. *Uriadovyi kurier*. 2002. № 175. P. 87-94.
9. Turkot T.I. Pedagogy of the higher education: textbook. K.: Kondor, 2011. 628 p.
10. Fitsula M.M. Pedagogy of the higher education: textbook. K.: Academydav, 2006. 352 p.

Methods of organization of medical students' individual work in higher educational establishments

M. Y. Shumylo

Abstract. Students' individual work is one of the components of educational process. Significant attention is paid to the search for new technologies, implementation of innovative educational methods aimed at formation of skills of individual work in medical students, ability to search, choose and analyze information, properly distribute time for performing certain kinds of tasks, development of individual decision-making. Organization of the students' individual work is a system of measures on administration, education, control, stimulation, which are necessary for providing continuity and efficacy of students' individual work. Tasks of higher educational establishments are fostering students' skills of individual work with educational material, scientific, educational and methodological literature.

Keywords: individual work, information and communication technologies, forms of control, methods and forms of education, motivation.